

ПОДРУЧЈЕ КНЕЗ МИХАИЛОВЕ УЛИЦЕ
THE AREA ALONG KNEZ MIHAILOVA STREET

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

Подручје Кнез Михаилове улице

Просторна културно-историјска целина

Културно добро од изузетног значаја

Горњи потез улице почетком 20. века
Upper part of Knez Mihailova Street in early 20th century

Простор подручја Кнез Михаилове улице какав данас познајемо везује се за 1867. годину и спровођење у дело урбанистичког плана првог српског урбанисте – Емилијана Јосимовића. У то време, овај део града био је слабо изграђен, са тек понеком кућом од бољег материјала. Већи део горњег потеза улице заузимала је некадашња башта кнеза Александра Карађорђевића. Она је конфискована и претворена у државно добро 1858. године, после повратка кнеза Милоша на престо. У доњем делу, пројектована улица пролазила је преко

башта турских власника. Ферманом султана Абдула Азиса Београдска тврђава предата је 1867. године на управу кнезу Михаилу Обреновићу, а Турци су полако почели да напуштају Београд. Последице тих дешавања рефлектовале су се не само на урбанистички аспект града већ и на преображај српског грађанства и његове све веће социјалне диференцијације. На простору ширег подручја Кнез Михаилове улице нагло богаћење трговаца условило је и брзо мењање урбане структуре.

Јосимовић је за данашњу Кнез Михаилову улицу

Српска академија наука и уметности
The Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA) building

предвидео 15 метара ширине и тиме је сврстао међу најшире. Пробијене су и нове попречне улице, а старе, некада уске и кривудае, регулисане су у новој ширини. Трагови предјосимовићевске регулације задржали су се само у позицији гостионице „Грчка краљица“ у Кнез Михаиловој бр. 51 и у троуглу где се улица рачва у свој продужетак и Чика Љубину улицу.

Већ седамдесетих година 19. века, Кнез Михаилова улица постаје нови трговачки центар Београда. Просперитет српске грађанске класе, напуштање оријенталних обичаја у трговању, као и све већи увоз европске индустријске робе, условили су потребу за стварањем модерних архитектонских програма и

естетике. Представници крупног трговачког капитала, милионери свога времена, најпре овде подижу спратне објекте. Један од најстаријих сачуваних објеката јесте хотел „Српска круна“, данас Библиотека града Београда у Кнез Михаиловој бр. 56. Изграђен је 1869. године као најмодернији и најрепрезентативнији хотел у Београду тога времена. Иако је у његовој просторној организацији сачувана традиција изградње ханова, где се око централног дворишта организује цела грађевина, хотел „Српска круна“, по свом спољашњем изгледу, претеча је интензивног процеса европеизације Београда у другој половини 19. века. Грађанске куће стамбено-пословне намене у Кнез Михаиловој улици бр. 46, 48 и 50 саграђене

Зграда Народне банке у Улици Краља Петра
The National Bank building in Kralja Petra St.

су истовремено, 1869–1870. године. Јединствене су по архитектонском садржају, намени и стилској обради. Обликоване су у духу историјских стилова, претежно ренесансе и романтизма.

Са све већом потребом за остваривањем престижа међу угледним грађанством, врло брзо је започела и изградња двоспратница, посебно након Берлинског конгреса 1878. године, када Србија коначно стиче пуну независност. Тада почиње нов период изградње Кнез Михаилове улице и доградње још по једног спрата на постојећим једносспратницама. Кућа Николе Спасића подигнута је у Кнез Михаиловој бр. 33 1889. године као најрепрезентативнија у улици, према пројекту архитекте

Константина А. Јовановића. Композиција и обрада фасада представљају један од најуспелијих примера академског стила у Београду. У ентеријеру су зидови главног улаза обрађени у штуко декорацији. У четири правоугаона поља осликани су пејзажи, а у кружним медаљонима портрети у грizaју, што је реткост у тадашњој београдској архитектури.

Крајем 19. века, уместо неједнаког камења, тзв. турске калдрме, Кнез Михаилова добија модерну калдрму од правилних коцки. До пуштања водовода у рад 1892. године, Кнез Михаилова се снабдевала водом из Делијске чесме, која је стајала испред зграде бр. 37, и бунара који су се налазили у кућним двориштима. Електрично осветљење је уведено у Београду 1891, а једно од првих

сијаличних места било је на раскрсници Краља Петра и Кнез Михаилове улице.

С полетном енергијом, новостворена српска буржоазија, као и сами владари, прихватајући у све већој мери утицаје са Запада, неговали су образовање, науку и културу као нове вредности новог грађанског друштва. Блок између улица Вука Караџића и Ђуре Јакшића дуго је остао неизграђен. Тај плац кнез Михаило је као своје имање завештао држави да га намени у просветне сврхе. Када је краљ Милан Обреновић 1886. године установио Српску краљевску академију (данашња Српска академија наука и уметности), плац је поклатио Академији да на њему подигне своју зграду. Палату су пројектовали 1912. године архитекти Андра Стевановић и Драгутин Ђорђевић, али реализована је тек након рата, 1924. године. Обликована академски, са елементима необарока и сецесије, зграда представља врхунски домет домаћег грађевинарства с почетка 20. века. Као највиша научна и друштвена институција у Србији, и окупљајући у својим редовима многа истакнута имена српске, југословенске и светске науке и уметничког стваралаштва, САНУ је дала немерљив допринос унапређењу научне мисли и уметности.

Паралелно с развојем Кнез Михаилове улице, и њено непосредно окружење развијало се архитектонско-урбанистички. Кућа трговца Николе Предића, у Вука Караџића 14, била је једна од првих кућа које су подигнуте после распродаје турских имања по њиховом одласку из Београда. До краја 19. века, биће саграђена и Зграда Народне банке, аутора Константина Јовановића, у Улици краља Петра, а преко пута ње и куће трговаца Павловића и Црвенчанина, до данас сачуване, обе остварење великог архитекта Јована Илкића. У првој деценији 20. века у близини је никла и прва модерна робна кућа у Београду инжењера Виктора Азриела – *Робни магазин* у Краља Петра 16, као и Зграда трговца Стаменковића, пројектантског тима Несторовић–Стевановић, у Краља Петра 41.

Близина Велике пијаце, која се налазила на данашњем Студентском тргу све до 1927. године и где је пулсирао градски живот, условила је још пре регулације Кнез Михаилове изградњу важних објеката у овом делу града. У Узун Мирковој бр. 1, још 1846. године саграђена је кућа за кнеза Александра Карађорђевића. Од 1857. до 1863, изведена је најлепша београдска палата у то

време – Капетан Мишино здање, према пројекту чешког архитекта Јана Неволе, а две деценије касније и Споменик кнезу Михаилу, фирентинског вајара Енрика Пација. Почетком 20. века саграђена је и Зграда Управе фондова – данашњи Народни музеј, према пројекту Николе Несторовића и Андре Стевановића.

До почетка Другог светског рата изграђени су: Зграда Коларчевог народног универзитета арх. Петра Бајаловића на Студентском тргу; Палата „Риунионе“ на Тргу републике; Хотел „Мажестик“ Милана Минића и Зграда ПРИЗАД-а Богдана Несторовића на Обилићевом венцу. Палата „Албанија“ је завршена 1940. године. Аутори пројекта били су архитекти Бранко Бон, Миладин Гракалић, Миладин Прљевић и инжењер Ђорђе Лазаревић.

После завршетка Другог светског рата, тзв. савремена архитектура нашла је своје место у овом урбаном ткиву. Зграда са сликарским атељеима и галеријом Музеја савремене уметности у Београду, у Париској улици бр. 14, подигнута је 1956–1960. године, према пројекту Мирослава Јовановића, док је Зграда Трговинске коморе Иве Куртовића реализована 1957–1958, у Кнез Михаиловој бр. 10. Дом штампе у Кнез Михаиловој бр. 6, изграђен 1958–1961. према пројекту архитекта Ратомира Богојевића, представљао је најзначајнији послератни допринос уобличењу Трга републике.

Прва улица која је у Београду званично добила име јесте Улица кнеза Михаила. Управа београдске вароши је 1870. године, две године пре званичног именовања осталих престоничких улица, изабраним именом и својим актом посебно потцртала њен значај. Од свог крштења до данас Кнез Михаилова улица није мењала своје име.

Подручје Кнез Михаилове улице, које обухвата простор од Трга републике до Калемегдана, Париском до Грачаничке, даље до Обилићевог венца и опет до Трга републике, утврђено је за просторну културно-историјску целину, односно културно добро од изузетног значаја за Републику Србију.

Литература и извори:

Документација ЗЗСКГБ – ПКИЦ-01.
Шкаламера, Ж., Јаковљевић, З. (1964), *Кнез Михаилова улица*, Завод за заштиту споменика културе града Београда, Београд.

The Area along Knez Mihailova Street

Spatial cultural and historical ensemble

Cultural heritage site of exceptional importance

Делијска чесма, угао Кнез Михаилове и Вука Караџића, 1876, аутор И. В. Громан
Delijska Fountain, the corner of Knez Mihailova St and Vuka Karadžića St, 1876 (photographer: I. V. Gromann)

The area along Knez Mihailova street as we know it dates back to 1867 and the implementation of the town plan made by the first Serbian urban planner Emilijan Josimović. At the time this part of town was poorly developed, with scarce houses made of durable material. The greater part of the upper stretch of the street was actually a garden belonging to Prince Aleksandar Karađorđević. It was confiscated and nationalised in 1858, following the return of Prince Miloš Obrenović to the Serbian throne. The lower stretch of today's street run across the private Turkish gardens. After the Firman of Sultan Abdulaziz relinquished Belgrade Fortress to Prince

Mihailo Obrenović in 1867, the Turks gradually moved out of Belgrade. The aftermath of these events affected not just the urban planning aspect of the city, but the transformation of the Serbian population in the capital and its growing social differentiation. In the greater area along Knez Mihailova Street rapid accumulation of wealth by merchants caused rapid change of its urban structure.

Josimović's plan envisaged a 15m-wide high street at the site of the present-day Knez Mihailova Street, putting it among the widest streets in Belgrade. New perpendicular side streets were cut through, and the old, once narrow and winding

Капетан Мишино здање
Captain Miša's Building

alleys, were widened. Traces of pre-Josimović regulation are seen only in the position of the Greek Queen Tavern at 51 Knez Mihailova Street and in the Knez Mihailova Street triangle, at the place where it forks into Čika Ljubina Street and the continuation of Knez Mihailova Street.

Knez Mihailova Street became a new commercial centre of Belgrade as soon as 1870s. Prosperity of the Serbian bourgeois class, the abandonment of Oriental trading customs, and the growing import of the European industrial goods commanded modern architectural programmes and aesthetics. Representatives of big trade capital, millionaires of their time, erected the first multi-storey buildings in the street. One of the oldest preserved buildings is the Srpska Kruna Hotel (Serbian Crown Hotel in English) at 56 Knez Mihailova Street, today

home to the Belgrade City Library. It was erected in 1869 as the most modern and sumptuous hotel in Belgrade of the time. Although it kept the tradition of Oriental inns in its spatial organisation, with the building erected around the central yard, with its outer look the Srpska Kruna Hotel was a predecessor of intensive Europeanisation of Belgrade in the second half of the 19th century. Mixed-use bourgeois row houses (both commercial and residential) at 46, 48, and 50 Knez Mihailova Street were erected simultaneously, between 1869 and 1870. Unique in architectural content, purpose, and stylistic treatment, they were designed in the spirit of historic styles, mostly Renaissance and Romanticism.

With the rising need to grow in prestige among the notable bourgeois, the construction of three-storey houses soon begun,

Споменик кнезу Михаилу и Зграда Управе фондова
The Monument to Prince Mihailo in front of the Funds Administration Building

especially after the 1878 Congress of Berlin, when Serbia finally gained full independence. It marked the beginning of the new era of construction in Knez Mihailova Street and the addition of another storey on the existing two-storey buildings. The House of Nikola Spasić, a work of architect Konstantin A. Jovanović, appeared at 33 Knez Mihailova Street in 1889 as the most sumptuous house in the street. Composition and the treatment of its façade are among the most successful examples of Academicism in Belgrade. In the interior, the walls of the main entrance were treated in stucco decoration. The four rectangular fields were painted with landscapes, while the circular medallions were decorated with portraits in grisaille, a rarity in Belgrade architecture of the time.

By the end of the 19th century, the so-called Turkish

cobblestone covering of Knez Mihailova Street, made of stones unequal in size and shape, was replaced by modern cobblestone pavement made of regular stone blocks. Until the water supply system was put into operation in 1892, Knez Mihailova Street sourced water from Delijska Fountain, built in front of the building at no. 37 and the wells from yards belonging to the houses. Belgrade got its first electric street lighting in 1891, and one of the first street lantern was put up at the intersection of Kralja Petra and Knez Mihailova Street.

By enthusiastically following Western trends, the newly emerged Serbian bourgeois and the rulers themselves fostered education, science, and culture as the new values of the bourgeois society. The plot of land between Vuka Karadžića and Đure Jakšića streets remained undeveloped for a long time.

Prince Mihailo bequeathed it as his property to the state to be used for education purposes. When King Milan Obrenović founded Serbian Royal Academy (today the Serbian Academy of Sciences and Arts – SASA) in 1886, he gave the plot to the Academy as a gift to build its headquarters there. The stately building of the Academy was designed in 1912 by architects Andra Stevanović and Dragutin Đorđević, but it was not built until after the World War I, in 1924. An Academic-style edifice with the touch of Neo- Baroque and Art Nouveau, it was considered a superb achievement of the early-20th century national architecture. As the highest scientific and social institution in Serbia, boasting numerous renowned names of Serbian, Yugoslav, and international sciences and arts as members, SASA has given immeasurable contribution to the improvement of the scientific thought and art.

Parallel to the development of the street itself, its immediate surrounding developed in terms of architecture and urban planning as well. The House of Merchant Nikola Predić at 14 Vuka Karadžića Street was one of the first houses erected in the neighbourhood after the Turks sold out their property and left Belgrade. By the end of the 19th century, the National Bank Building, designed by Konstantin Jovanović, was erected in Kralja Petra Street, and on the opposite side of the street the houses belonging to merchants Pavlović and Crvenčanin were added, both designed by the renowned Serbian architect Jovan Ilkić and preserved to this day. In the first decade of the 20th century, the area got the first modern department store opened in Belgrade – the Department Store Building at 16 Kralja Petra Street, authored by engineer Victor Azriel. About the same time, the Merchant Stamenković's House was added at 41 Kralja Petra Street, authored by Nestorović–Stevanović architectural duo.

The vicinity of the Great Market, bustling with life at the present-day Studentski Square until 1927, commanded the erection of important facilities in this part of town even before the actual regulation of Knez Mihailova Street. At 1 Uzun Mirkova Street, back in 1846, a stately house was built for Prince Aleksandar Karađorđević. Between 1857 and 1863, the most beautiful edifice in the then Belgrade was added to the area – Captain Miša's Building, as designed by a Czech architect Jan Nevole. Two decades later the Monument to Prince Mihailo, carved by a Florentine sculptor Enrico Pazzi, was erected on Republike Square. In early 20th century, a showpiece Funds Administration

Building, home to the National Museum today, was erected, as designed by architects Andra Stevanović and Nikola Nestorović.

Until the onset of World War II, numerous noteworthy buildings were built in the area: Kolarac People's University Building, the work of architect Petar Bajalović on the Studentski Square; Riunione Adriatica di Sicurtà Building on Republike Square; *Mažestik* Hotel, the work of Milan Minić; PRIZAD Building, designed by Bogdan Nestorović, in Obilićev Venac Street. The Albanija Building was completed in 1940, as envisaged in the design by architects Branko Bon, Milan Grakalić, and Miladin Prljević, and engineer Đorđe Lazarević.

In the aftermath of World War II, the so-called contemporary architecture permeated the urban tissue of the city centre. Art Studios and the MoCAB Salon Gallery Building at 14 Pariska Street was erected in 1956–1960, as designed by Miroslav Jovanović, while the Chamber of Commerce Building, the work of Ivo Kurtović, was added at 10 Knez Mihailova Street in 1957–1958. The Home of the Press at 6 Knez Mihailova St, designed by architect Ratimir Bogojević in 1958–1961, was the most important postwar contribution to the general appearance of the Republike Square.

Knez Mihailo Street was the first street in Belgrade that was officially named. With this act and the name it chose in 1870, two years before the rest of the streets in the capital officially got their names, the Town of Belgrade Administration clearly pointed out its significance. From the very first day it was named to this day, the street has not changed its name.

The area along Knez Mihailova Street, stretching between Republike Square and Kalemegdan, along Pariska Street to Gračanička Street and further towards Obilićev Venac Street up to Republike Square, was designated spatial cultural and historical ensemble, i.e. cultural heritage of exceptional importance for the Republic of Serbia.

References:

Archives of the Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade – Spatial Cultural and Historical Ensembles no. 1.
Škalamera, Ž., Jakovljević, Z. (1964), *Knez Mihajlova ulica*, Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Beograda, Beograd.

